

ლტოლვილების, თავშესაფრის მაძიებლების და მიგრანტების ფუნდამენტური უფლებები ევროკავშირის საზღვრებზე

ევროსაბჭოს (CoE) და ევროკავშირის (EU) წევრ სახელმწიფოებს აქვთ უდავო სუვერენული უფლება, აკონტროლონ მესამე ქვეყნის მოქალაქეების შესვლა თავიანთ ტერიტორიაზე. სასაზღვრო კონტროლის განხორციელებისას სახელმწიფოები ვალდებული არიან, დაიცვან მათ იურისდიქციაში მყოფი ყველა ადამიანის ფუნდამენტური უფლებები, განურჩევლად მათი მოქალაქეობისა და/ან სამართლებრივი მდგომარეობისა. ევროკავშირის სამართლის თანახმად, ეს მოიცავს თავშესაფრის პროცედურაზე ხელმისაწვდომობას. ბოლო კვირების განმავლობაში ევროპის სახელმწიფოებმა მიიღეს ზომები თავიანთი საზღვრების დასაცავად, რომლებიც მიმართული იყო საჯარო წესრიგის, საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის და ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფისკენ.

წინამდებარე ნოტაში შეჯამებულია ევროკავშირის სამართლით დადგენილი ძირითადი გარანტიები, რომლებიც გამოიყენება ევროკავშირის საგარეო საზღვრებზე. ამასთან, ევროსაბჭოს შესაბამისი დოკუმენტები ვრცელდება ყველა საზღვარზე.

სარჩევი

ევროპის საზღვრების კონტროლის ვალდებულება	2
ძალის გამოყენება საზღვრის დაცვის მიზნებისთვის	2
შემოწმება სასაზღვრო გამშვებ პუნქტებზე	3
პირები, რომლებიც საზღვარს კვეთენ უკანონოდ	3
უკან გაბრუნების დამაბრკოლებელი გარემოებები	4
უკან გაბრუნების დამაბრკოლებელი გარემოებების გადასინჯვის საპროცესო გარანტიები	5
თავშესაფრის პროცედურებზე ხელმისაწვდომობა	5
„არგამევების პრინციპი“ (non-refoulement).....	6
კოლექტიური გამევება	7
თავშესაფრის მინიჭების შეჩერება ადამიანების მასობრივი შემოსვლის დროს.....	8
სპეციალური ღონისძიებები პანდემიის დროს	9
დაბრუნება განმცხადებლისთვის უსაფრთხო ქვეყანაში.....	10
სასჯელი საზღვრის უკანონო კვეთისთვის.....	11
თავისუფლების აღკვეთა	11
დაუცველ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანები	13
ბავშვები.....	13
ბავშვები თანმხლები პირების გარეშე და მშობლებისგან განცალკევებით მყოფი ბავშვები	14

ევროპის საზღვრების კონტროლის ვალდებულება

სასაზღვრო კონტროლის განხორციელებისას სახელმწიფოები ვალდებული არიან, დაემორჩილონ საერთაშორისო და ევროკავშირის სამართლის მოთხოვნებს.

ეს უფლებები და ვალდებულებები გამომდინარეობს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მთელი რიგი გადაწყვეტილებებიდან. სასამართლო აღიარებს, რომ სახელმწიფოებს აქვთ „თავიანთ ტერიტორიაზე უცხოელების შესვლის გაკონტროლების უდავო სუვერენული უფლება“¹, მაგრამ ხაზგასმით ამბობს, რომ სახელმწიფოებმა ეს უფლება უნდა განახორციელონ [ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის \(ECHR\)](#) ნორმების შესაბამისად.²

სასაზღვრო კონტროლთან დაკავშირებით, ევროკავშირის [შენგენის სასაზღვრო კოდექსი](#) (რეგულაცია (EU) 2016/399) ადგენს ევროკავშირის საგარეო საზღვრების კვეთისას, ადამიანების მიმართ სასაზღვრო კონტროლის განხორციელების წესებს:

- მუხლი 5 - გარე საზღვრის კვეთა დასაშვებია მხოლოდ სასაზღვრო გამშვები პუნქტების გავლით და დადგენილ სამუშაო საათებში;
- მუხლი 13 - საზღვრის უკანონო კვეთის თავიდან აცილების მიზნით ევროკავშირის ქვეყნებს შემოღებული უნდა ჰქონდეთ საზღვარზე თვალთვალის ეფექტური სისტემა;
- მუხლი 3 - საზღვრის კონტროლის ღონისძიებები არ უნდა არღვევდეს ლტოლვილების და სხვა პირების უფლებებს, რომლებიც ითხოვენ საერთაშორისო დაცვას, მათ შორის „არგამევეების პრინციპს“ (*non-refoulement*);
- მუხლი 4 - სასაზღვრო კონტროლის განხორციელებისას ევროკავშირის ქვეყნებმა პატივი უნდა სცენ ფუნდამენტურ უფლებებს.

ძალის გამოყენება საზღვრის დაცვის მიზნებისთვის

[ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის \(ECHR\)](#) თანახმად, ძალის გამოყენება დასაშვებია ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად, მხოლოდ უკიდურესი საშუალების სახით, თუ ის არის აუცილებელი, პროპორციული და გამართლებული.

სახელმწიფოები ვალდებული არიან, დაიცვან ადამიანები სიცოცხლის მოსპობისგან და არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობისგან ან დასჯისგან. ამაში მოიაზრება დაცვა არათანაზომიერი ძალისგანაც.

ძალის გადაჭარბებულმა გამოყენებამ შეიძლება გამოიწვიოს მე-2 მუხლის (სიცოცხლის უფლება) და მე-3 მუხლის (წამების, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აკრძალვა) დარღვევა. მან ასევე შეიძლება გამოიწვიოს [ფუნდამენტური უფლებების შესახებ ევროკავშირის ქარტიით \(EU Charter\)](#) განსაზღვრული სიცოცხლის უფლების, ხელშეუხებლობის უფლების და არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის უფლების დარღვევა.

ECHR-ის მე-2 და მე-3 მუხლების დარღვევის შემთხვევაში სახელმწიფოები

¹ იხ. მაგალითად ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *სადი დიდი ბრიტანეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 13229/03, 29 იანვარი 2008წ; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ჩაპალი დიდი ბრიტანეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 22414/93, 15 ნოემბერი 1996წ.

² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ამლური საფრანგეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 19776/92, 25 ივნისი 1996წ, პარაგრაფი 41

ვალდებული არიან, ჩაატარონ ეფექტური ოფიციალური გამოძიება.³

იმისათვის, რომ გამოძიება ეფექტურად ჩაითვალოს, ის არ უნდა გაჭიანურდეს, უნდა იყოს დროული და იძლეოდეს პასუხისმგებელი პირების დადგენის და მათი დასჯის შესაძლებლობას:

- გამოძიება უნდა იყოს საფუძვლიანი და გულმოდგინედ უნდა ეცადოს მომხდარის დადგენას;
- პირები, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან გამოძიებაზე ან ატარებენ გამოძიებას, პრაქტიკულად უნდა იყონ დამოუკიდებელი გამოსაძიებელ მოვლენებში შესაძლო მონაწილე პირებისგან; ასევე მათ შორის არ უნდა იყოს იერარქიული ან ინსტიტუციური კავშირი;
- დაზარალებულებს უნდა შეეძლოთ გამოძიებაში ეფექტურად მონაწილეობა. გარდა ამისა, მონაწილეობის შესაძლებლობა უნდა მიეცეს დაზარალებულის უახლოეს ნათესავებსაც, რამდენადაც ეს აუცილებელია დაზარალებულის ლეტიმიური ინტერესების დასაცავად.⁴

შემოწმება სასაზღვრო გამშვებ პუნქტებზე

ევროკავშირის სამართლის თანახმად, ევროკავშირის საგარეო საზღვრის გადასაკვეთად მესამე ქვეყნის მოქალაქემ უნდა დააკმაყოფილოს შესვლის ან გასვლის მოთხოვნები. შესვლაზე უარის თქმის შემთხვევაში ხელისუფლების ორგანომ უნდა გამოსცეს გადაწყვეტილება, რომელშიც კონკრეტულად იქნება მითითებული ის გარემოებები, რის გამოც უარი ეთქვა პირს შესვლაზე (შენგენის სასაზღვრო კოდექსი, რეგულაცია (EU) 2016/399, მუხლი 14).

შენგენის სასაზღვრო კოდექსის თანახმად:

- პირებს, რომლებსაც უარი ეთქვათ შესვლაზე, აქვთ გასაჩივრების უფლება - მუხლი 14(3);
- სასაზღვრო კონტროლის ღონისძიებები უნდა ჩატარდეს ადამიანის ღირსების სრული პატივისცემით - მუხლი 4.

ეს ნიშნავს იმას, რომ სასაზღვრო გამშვებ პუნქტებზე შემოწმების ღონისძიებები უნდა განხორციელდეს ისე, რომ არ მოხდეს პირის დისკრიმინაცია სქესის, რასობრივი ან ეთნიკური წარმომავლობის, რელიგიის ან მრწამსის, შეზღუდული შესაძლებლობის, ასაკის ან სექსუალური ორიენტაციის ნიშნით.

პირები, რომლებიც საზღვარს კვეთენ უკანონოდ

შენგენის სასაზღვრო კოდექსის (რეგულაცია (EU) 2016/399) თანახმად, პირი, რომელიც უკანონოდ გადაკვეთს საზღვარს და მას არ აქვს შესაბამისი წევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე დარჩენის უფლება, ექვემდებარება დაკავებას და უკან დაბრუნების პროცედურებს.

³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *მოჩანუ რუმინეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 10865/09, 17 სექტემბერი 2014წ, პარაგრაფები 315-326

⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *იქვე. არმანი და სილვა დიდი ბრიტანეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 5878/08, 30 მარტი 2016წ, პარაგრაფები 229-239

ამ ღონისძიებების გატარებისას კი ხელისუფლების ორგანოებმა უნდა დაიცვან [დაბრუნების დირექტივის \(2008/115/EC\)](#) მოთხოვნები. კერძოდ, წევრმა სახელმწიფომ

- უნდა გამოსცეს ინდივიდუალური წერილობითი გადაწყვეტილება კონკრეტული პირის დაბრუნების შესახებ;
- უნდა აცნობოს ამ პირს, რომ მოხდება მისი დაბრუნება და მისცეს მას შესაძლებლობა, წარმოადგინოს არგუმენტები იმასთან დაკავშირებით, თუ რატომ თვლის რომ მისი დაბრუნება ეწინააღმდეგება საერთაშორისო ან ევროკავშირის სამართალს.

დაბრუნების დირექტივის 2(2) მუხლი წევრ სახელმწიფოებს უფლებას აძლევს, არ გამოიყენონ ზოგიერთი ნორმა იმ პირების მიმართ, რომლებიც დაკავებული არიან საზღვრის უკანონო კვეთის გამო. მაგრამ ამ გამონაკლისის მიუხედავად, გაბრუნების შემთხვევაში თითოეულ პირთან დაკავშირებით უნდა გამოიცეს ინდივიდუალური გადაწყვეტილება.

გარდა ამისა, როგორც ევროკავშირის სამართლით, ისე ევროსაბჭოს სამართლით, არგამევეების პრინციპი (*non-refoulement*) წევრ სახელმწიფოებს უკრძალავს იმ ადამიანების უკან გაბრუნებას, რომლებსაც ემუქრებათ დევნა ან სერიოზული ზიანი (იხილეთ ქვემოთ „უკან გაბრუნების დამაბრკოლებელი გარემოებები“).

უკან გაბრუნების დამაბრკოლებელი გარემოებები

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) თანახმად, სახელმწიფოებს უფლება არ აქვთ, უკან გააბრუნონ ადამიანები, თუ ამის შედეგად დაირღვევა მათი უფლებები მე-2 მუხლის (სიცოცხლის უფლება) და მე-3 მუხლის (წამების, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აკრძალვა) მიხედვით.⁵

ECHR-ის მე-15 მუხლი აზუსტებს და ამბობს, რომ ეს უფლებები აბსოლუტური ხასიათისაა და მათი შეზღუდვა დაუშვებელია თვით საგანგებო მდგომარეობის დროსაც კი.

ზოგიერთ გამონაკლის შემთხვევაში სახელმწიფოებს ასევე არ შეუძლიათ უკან გააბრუნონ ადამიანები, რომელთა მიმართ მიმართულების ქვეყანაში ჩადენილი იქნება ECHR-ის მე-5 მუხლით (პიროვნების თავისუფლების უფლება) და მე-6 მუხლით (სამართლიანი სასამართლოს უფლება) გათვალისწინებული უფლებების აშკარა დარღვევა (*flagrant breach*).⁶

გარდა უკან გაბრუნების დამაბრკოლებელი ამ აბსოლუტური ხასიათის გარემოებებისა, [1951 წლის ლტოლვილთა კონვენცია](#) და ევროკავშირის [დირექტივა საერთაშორისო დაცვის მინიჭების მოთხოვნების შესახებ](#) (Qualification Directive 2011/95/EU) ადგენს, რომ ლტოლვილის და სუბსიდიარული დაცვის სტატუსის მქონე პირების უკან გაბრუნება შეიძლება მხოლოდ უკიდურესად გამონაკლის შემთხვევებში და მხოლოდ იმ პირობით, რომ მათი გაბრუნება წინააღმდეგობაში არ უნდა მოდიოდეს ECHR-ით განსაზღვრულ აბსოლუტურ აკრძალვებთან.

⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *საადი იტალიის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 37201/06, 28 თებერვალი 2008წ.

⁶ „მართლმსაჯულებაზე აშკარა უარის“ განმარტებისთვის იხილეთ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ჰარკინსი დიდი ბრიტანეთის წინააღმდეგ (პროცედურული გადაწყვეტილება)* [დიდი პალატა], განაცხადი 71537/14, 15 ივნისი 2017წ, პარაგრაფები 62-65

უკან გაბრუნების დამაბრკოლებელი გარემოებების გადასინჯვის საპროცესო გარანტიები

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (ECHR), კერძოდ, მე-13 მუხლი, მოითხოვს, რომ სახელმწიფოებმა უზრუნველყონ დამოუკიდებელი და სიღრმისეული შესწავლა საჩივრებისა, რომლებიც შეიცავს არსებით საფუძველს ვარაუდისთვის, რომ პირის უკან დაბრუნების შემთხვევაში ის დაექვემდებარება წამების, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის რეალურ საფრთხეს.

როდესაც პირს შემოაქვს „საფუძვლის მქონე საჩივარი“ იმასთან დაკავშირებით, რომ დაბრუნების შემთხვევაში ის დაექვემდებარება ECHR-ის მე-2 მუხლის (სიცოცხლის უფლება) ან მე-3 მუხლის (წამების, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აკრძალვა) საწინააღმდეგო მოპყრობას, მას უნდა მიეცეს ეფექტური გასაჩივრების საშუალება, რომელიც შეაჩერებს მისი უკან გაბრუნების პროცესს (ავტომატური შეჩერება გასაჩივრების შედეგად).⁷

ევროკავშირის სამართლის თანახმად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს (ECtHR) პრეცედენტული სამართლით დადგენილი მოთხოვნების ნაწილი შესულია თავშესაფრის პროცედურების დირექტივაში (2013/32/EU). დირექტივაში დეტალურადაა გაწერილი საერთაშორისო დაცვის მინიჭებისა და ჩამორთმევის ერთიანი პროცედურები. დირექტივა ვრცელდება თავშესაფრის განაცხადებზე, რომლებიც გაკეთებულია ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, მათ შორის საზღვარზე, ტერიტორიულ წყლებში ან ტრანზიტულ ზონაში (მუხლი 3).

იმ ადამიანებს, რომლებიც არ ითხოვენ საერთაშორისო დაცვას, დაბრუნების დირექტივა (2008/115/EC) ანიჭებს გარკვეულ გარანტიებს იმ მხრივ, რომ მათ უნდა ჩაბარდეთ დაბრუნების შესახებ გადაწყვეტილება.

თავშესაფრის პროცედურებზე ხელმისაწვდომობა

ვინაიდან თავშესაფრის მაძიებლებს არ შეუძლიათ ძალაში მყოფი სამგზავრო დოკუმენტის მოპოვება, ისინი ხშირად მიდიან საზღვართან კანონიერი დოკუმენტების გარეშე ან უკანონოდ კვეთენ საზღვარს. მიუხედავად იმისა, სად მოხდება მათი აღმოჩენა ან დაკავება, თუ ისინი გამოხატავენ თავშესაფრის მოპოვების სურვილს, მათ უნდა მიეცეთ ხელმისაწვდომობა თავშესაფრის ეფექტურ პროცედურაზე. ეს მოიცავს გასაჩივრების პერიოდში უკან გაბრუნების შეჩერების მექანიზმსაც.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (ECHR) არ ითვალისწინებს თავშესაფრის უფლებას, როგორც ასეთს. მაგრამ ადამიანის უკან გაბრუნებას და ამის შედეგად მის ჩაყენებას წამების ან არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის

⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *მ.ს.ს. ბელგის და საბერძნეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 30696/09, 21 იანვარი 2011წ, პარაგრაფები 288 და 291; სასამართლოს პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, თუ რა მოთხოვნებს ითვალისწინებს მე-13 მუხლი მე-2 მუხლთან ან მე-3 მუხლთან ერთობლიობაში პირის ქვეყნიდან გაძევების შემთხვევაში, იხილეთ *იქვე*, პარაგრაფები 286-322

საფრთხეში კრძალავს „არგამევეების პრინციპი“ (*non-refoulement*).

იმისათვის, რომ ადამიანი დაცული იყოს თვითნებური გამევეებისგან, მას ხელი უნდა მიუწვდებოდეს სამართლიან და ეფექტურ თავშესაფრის პროცედურებზე და უნდა მიიღოს საკმარისი ინფორმაცია ამ პროცედურის შესახებ მისთვის გასაგებ ენაზე. გარდა ამისა, მას აქვს სამართლებრივი კონსულტაციის მიღების უფლებაც. ამასთანავე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო (ECtHR) მკაფიოდ აცხადებს, რომ თავშესაფრის პროცედურის ხელმისაწვდომობისთვის აუცილებელია, თარჯიმნის მომსახურების უზრუნველყოფა.⁸

ევროკავშირის ქარტიის მე-18 მუხლი კი პირდაპირ აწესებს თავშესაფრის უფლებას.

შენგენის სასაზღვრო კოდექსის (რეგულაცია (EU) 2016/399) მე-4 მუხლის თანახმად, საზღვარზე კონტროლის ღონისძიებები სრულად უნდა შეესაბამებოდეს 1951 წლის ლტოლვილთა კონვენციის მოთხოვნებს და საერთაშორისო დაცვის ხელმისაწვდომის სფეროში ვალდებულებებს, კერძოდ „არგამევეების პრინციპს“ (*non-refoulement*).

თავშესაფრის პროცედურების დირექტივის (2013/32/EU) მე-6 მუხლი წევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს თავშესაფრის განაცხადის რეგისტრაციას დადგენილ ვადაში. იმავე დირექტივის მე-8 მუხლის თანახმად, წევრმა სახელმწიფოებმა თავშესაფრის მაძიებელს უნდა მიაწოდონ ინფორმაცია იმის თაობაზე, რომ მათ შეუძლიათ თავშესაფრის განაცხადის შეტანა.

„არგამევეების პრინციპი“ (*non-refoulement*)

არგამევეების პრინციპი (*non-refoulement*) საერთაშორისო ლტოლვილთა სამართლის და საერთაშორისო ადამიანის უფლებათა სამართლის ქვაკუთხეა.

ლტოლვილთა მიმართებით, არგამევეების პრინციპი, რომელიც 1951 წლის ლტოლვილთა კონვენციის 33-ე მუხლითაა განსაზღვრული, კრძალავს ლტოლვილის და თავშესაფრის მაძიებლის გაბრუნებას იმ ქვეყნებში, სადაც მათ ემუქრებათ დევნის საფრთხე.

ნებისმიერ ადამიანთან მიმართებით, მიუხედავად მისი სამართლებრივი მდგომარეობისა, არგამევეების პრინციპი არის მთავარი შემადგენელი ნაწილი იმ ფართო პრინციპისა, რომელიც კრძალავს წამებას და სასტიკ, არაჰუმანურ ან დამამცირებელ მოპყრობას ან დასჯას და ასახულია გაეროს 1966 წლის სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-7 მუხლში და გაეროს 1984 წლის წამების და სხვა სასტიკი, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ კონვენციის მე-3 მუხლში.

ეს ვალდებულებები თავისი ხასიათით არის აბსოლუტური ანუ დაუშვებელია მათგან ნებისმიერი გადახვევა, მათზე ნებისმიერი გამონაკლისის დაწესება და მათი ნებისმიერი შეზღუდვა. არგამევეების პრინციპი მოქმედებს როგორც საზღვარზე, ისე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე.⁹

⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *მ.ს.ს. ბელგის და საბერძნეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 30696/09, 21 იანვარი 2011წ; *მ.ა. და სხვები ლიტვის წინააღმდეგ*, განაცხადი 59793/17, 11 დეკემბერი 2018წ.

⁹ უმაღლესი კომისარიატის პროგრამის აღმასრულებელი კომიტეტი, *დასკვნა 6 (XXVIII) – 1977 [Non-*

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) თანახმად, მე-2 მუხლი (სიცოცხლის უფლება) ან მე-3 მუხლი (წამების, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აკრძალვა) კრძალავს პირის უკან გაბრუნებას, თუ მას ამის შედეგად დაემუქრება აღნიშნული მუხლებით აკრძალული მოპყრობის რეალური საფრთხე. სახელმწიფოებს დაეკისრებათ სამართლებრივი პასუხისმგებლობა ECHR-ით დადგენილი მათი ვალდებულებების დარღვევის გამო.¹⁰

არგამევეების პრინციპი გამოიყენება აგრეთვე საზღვარზე არშემვების და უარის თქმის შემთხვევაში.¹¹

რაც შეეხება ევროკავშირის ფუნდამენტური უფლებების რეჟიმს, არგამევეებს პრინციპი აქაც ცენტრალურ როლს ასრულებს. ის ასახულია „ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების“ 78(1) მუხლში. ევროკავშირის ქარტიის მე-18 და მე-19 მუხლებშიც არის საუბარი გაძევების აკრძალვაზე, რომელიც შემდგომ უფრო დაზუსტებულია ევროკავშირის კანონქვემდებარე აქტებში. ამ რეჟიმით, გაძევების აკრძალვა ეხება ლტოლვილებს, თავშესაფრის მაძიებლებს და უკანონო მდგომარეობაში მყოფ მიგრანტებს. ეს ნორმები ძირითადად ემთხვევა ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოების მიერ ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის ფარგლებში აღებულ ვალდებულებებს.

შენგენის სასაზღვრო კოდექსის (რეგულაცია (EU) 2016/399) მე-3 და მე-4 მუხლების თანახმად, სასაზღვრო კონტროლის ღონისძიებების განხორციელებისას უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ლტოლვილების და საერთაშორისო დაცვის მთხოვნელი პირების უფლებების პატივისცემა.

თავშესაფრის პროცედურების დირექტივის (2013/32/EU) მე-9 მუხლის თანახმად, თავშესაფრის განაცხადის წარმდგენ პირებს შეუძლიათ ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე დარჩენა მათ განცხადებაზე გადაწყვეტილების მიღებამდე. დაბრუნების პროცედურების განხორციელებისას გათვალისწინებული უნდა იქნას ბავშვის საუკეთესო ინტერესები, ოჯახური ცხოვრების ინტერესი, შესაბამისი პირის ჯანმრთელობის მდგომარეობა და არგამევეების პრინციპი (დაბრუნების დირექტივის (2008/115/EC) მე-5 მუხლი).

კოლექტიური გაძევება

კოლექტიური გაძევება აკრძალულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) მე-4 ოქმის მე-4 მუხლით და ევროკავშირის ქარტიის მე-19 მუხლით. ეს აკრძალავს ვრცელდება აგრეთვე ღია ზღვაში¹² და საზღვარზე არშემვების და უარის

Refolement], 12 ოქტომბერი 1977წ, პარაგრაფი c)

¹⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *მ.ა. საფრანგეთის წინააღმდეგ*, განაცხადი 9373/15, 1 თებერვალი 2018წ; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *სალაჰ შიიხი ნიდერლანდების წინააღმდეგ*, განაცხადი 1948/04, 11 იანვარი 2007წ, პარაგრაფი 135; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *სოერინგი დიდი ბრიტანეთის წინააღმდეგ*, განაცხადი 14038/88, 7 ივლისი 1989წ; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ვილვარაჯა და სხვები დიდი ბრიტანეთის წინააღმდეგ*, განაცხადები 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 და 13448/87, 30 ოქტომბერი 1991წ.

¹¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ნ. და ნ.ტ. ესპანეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადები 8675/15 და 8697/15, 13 თებერვალი 2020წ., პარაგრაფი 178.

¹² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ჰირსი ჯამაა და სხვები იტალიის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 27765/09, 23 თებერვალი 2012წ

თქმის შემთხვევაში.¹³

ტერმინი გაძევება ნიშნავს იძულების წესით უცხოელის გაყვანას ქვეყნის ტერიტორიიდან, მიუხედავად მისი იქ ყოფნის კანონიერებისა და ხანგრძლივობისა, დაკავების ადგილისა, პირის მდგომარეობისა და მისი ქცევისა.¹⁴

ითვლება, რომ გაძევება არის „კოლექტიური“, როდესაც არ ხდება ჯგუფის შემადგენელი ყოველი ცალკეული პირის კონკრეტული გარემოებების გონივრული და ობიექტური შესწავლა. გასაძევებელი ჯგუფის სიდიდეს მნიშვნელობა არ აქვს: ორი ადამიანიც საკმარისია, რომ ჯგუფად ჩაითვალოს.¹⁵

ამ პირებს სათითოდ უნდა მიეცეთ თავიანთი არგუმენტების ხელისუფლების ორგანოების წინაშე წარდგენის შესაძლებლობა.

მაგრამ გასაძევებელი ჯგუფის შემადგენელი თითოეული პირის პირადი გარემოებების ინდივიდუალური შესწავლის ხარისხი შეიძლება რამდენიმე ფაქტორზე იყოს დამოკიდებული.

- მათ უნდა ჰქონდეთ რეალური და ეფექტური შესაძლებლობა, წარმოადგინონ გაძევების საწინააღმდეგო არგუმენტები.¹⁶
- უნდა გამოიყენონ ქვეყანაში შესვლის კანონიერი საშუალებები, თუ ასეთი არსებობს და არის ეფექტური.
- თუ ისინი არ გამოიყენებენ ასეთ შესაძლებლობას, ქვეყანაში შევლენ დარღვევით და არ აქვთ „საფუძვლის მქონე მოთხოვნა“ (arguable claim) ECHR-ის მე-3 მუხლის მიხედვით (წამების, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აკრძალვა), მათ შეიძლება დაკარგონ ზემოაღნიშნული განხილვის უფლება.¹⁷

თავშესაფრის მინიჭების შეჩერება ადამიანების მასობრივი შემოსვლის დროს

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) მე-15 მუხლის თანახმად, სახელმწიფოს შეუძლია გადაუხვიოს ECHR-ის ზოგიერთ ნორმას. მაგრამ გადახვევა არ დაიშვება მე-2 მუხლიდან (სიცოცხლის უფლება) და მე-3 მუხლიდან (წამების, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აკრძალვა). აბსოლუტური უფლებაა ასევე პრინციპი, რომ ადამიანი იყოს დაცული ისეთ ქვეყანაში გაძევებისგან, სადაც მას ემუქრება დევნის საფრთხე (*non-refoulement*).

ევროკავშირის სამართალს რაც შეეხება, თავშესაფრის პროცედურების დირექტივა (2013/32/EU) წევრი სახელმწიფოებისგან მოითხოვს თავშესაფრის ყველა განაცხადის აღრიცხვას და განხილვას.

¹³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, ნ.დ. და ნ.ტ. *ესპანეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადები 8675/15 და 8697/15, 13 თებერვალი 2020წ., პარაგრაფები 185 და 187

¹⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, ნ.დ. და ნ.ტ. *ესპანეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადები 8675/15 და 8697/15, 13 თებერვალი 2020წ., პარაგრაფი 185

¹⁵ იქვე, პარაგრაფები 193-194, 202-203

¹⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ხლაიფია და სხვები იტალიის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 16483/12, 15 დეკემბერი 2016წ., პარაგრაფები 237-254

¹⁷ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი (CPT), *პრინციპების ჩამონათვალი იმ პირთა მოპყრობასთან დაკავშირებით, რომლებსაც თავისუფლება აღკვეთილი აქვთ კორონავირუსის დაავადების (COVID-19) პანდემიის გამო*, CPT/Inf(2020)13, 20 მარტი 2020წ.

2001 წელს ევროკავშირმა მიიღო **დროებითი დაცვის დირექტივა** (2001/55/EC), რომელიც ეხება იძულებით ადგილნაცვალი პირების მასობრივი შემოსვლის შემთხვევებს. ამ დირექტივის ძალაში შესვლისთვის საჭიროა ევროკავშირის საბჭოს გადაწყვეტილება, მაგრამ დღემდე, 2020 წლის მდგომარეობით, ევროკავშირის საბჭოს ასეთი გადაწყვეტილება არ მიუღია.

ადამიანების მასობრივი შემოსვლის დროს **თავშესაფრის პროცედურების დირექტივის** მე-6 მუხლი იძლევა თავშესაფრის განაცხადების აღრიცხვისა და განხილვის ვადების გახანგრძლივების შესაძლებლობას. მაგრამ, ხელისუფლების ორგანოებს არ აქვთ უფლება, უარი უთხრან ადამიანებს თავშესაფრის უფლებაზე.

სპეციალური ღონისძიებები პანდემიის დროს

სახელმწიფოების მიერ თავიანთი საზღვრების კონტროლის სუვერენული უფლება მოიცავს ისეთი ზომების მიღების უფლებასაც, რომლებიც მიმართულია პანდემიის შემთხვევაში საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის საფრთხეების მართვაზე. **შენგენის სასაზღვრო კოდექსის** (რეგულაცია (EU) 2016/399) მიხედვით, ასეთი ზომები უნდა იყოს არადისკრიმინაციული და პროპორციული. ამასთანავე, ისინი ხელს არ უნდა უშლიდეს პირთა უფლებას, მოითხოვონ დაცვა დევნისგან ან არასათანადო მოპყრობისგან (პრემბულის 36-ე პუნქტი, მუხლი 3(b) და მუხლი 7).

ევროკავშირის ქარტიის მე-18 და მე-19 მუხლების მიხედვით, საერთაშორისო დაცვის მაძიებელი პირები წევრმა სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ თავშესაფრის პროცედურებზე ხელმისაწვდომობით.

როდესაც სახელმწიფო ატარებს საზოგადოების ჯანმრთელობის დაცვისკენ მიმართულ ზომებს საზღვარზე, მან არ უნდა უგულებელყოს საერთაშორისო დაცვის საჭიროების მქონე პირები.

თავშესაფრის ყველა მაძიებლისთვის ან რომელიმე კონკრეტული მოქალაქეობის მქონე თავშესაფრის მაძიებელი ყველა პირისთვის ერთბაშად უარის თქმა ქვეყანაში შესვლაზე არის თავშესაფრის მოთხოვნის უფლების დარღვევა და თავის მხრივ შეიძლება გამოიწვიოს „არგამეცების პრინციპის“ (*non-refoulement*) დარღვევა.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) მე-15 მუხლის თანახმად, სახელმწიფოებს აქვთ ECHR-ის ზოგიერთი ნორმისგან გადახვევის უფლება. მაგრამ ასეთი გადახვევა უნდა იყოს კანონით გათვალისწინებული, აუცილებელი და პროპორციული დასახული მიზნისა. თუმცა „არგამეცების პრინციპიდან“ (*non-refoulement*) (ECHR-ის მე-2 და მე-3 მუხლები) ყოველგვარი გადახვევა არის უკანონო.

წამების და არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის საწინააღმდეგო თავიდან აცილების ევროპული კომიტეტი (CPT) ერთი მხრივ აღიარებს პანდემიასთან საბრძოლველად მტკიცე ზომების გატარების აშკარა იმპერატივს, მაგრამ ამასთანავე ხაზს უსვამს წამების, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აკრძალვის აბსოლუტურ ხასიათს. დაცვის მიზნით მიღებულმა ზომებმა არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გამოიწვიოს თავისუფლებაზე უზღუდული პირების არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობა. სახელმწიფოებმა კვლავაც უნდა უზრუნველყონ მონიტორინგის ორგანოების დაშვება თავისუფლების შეზღუდვის ყველა ადგილას, მათ შორის საკარანტინო ზონებში. მაგრამ მეორე მხრივ ყველა მონიტორინგის ორგანომ უნდა დაიცვას სიფრთხილის ზომები, რათა არ დაარღვიოს

„ზიანის არმიყენების“ პრინციპი.¹⁸

ევროპის სოციალური ქარტია აწესებს ჯანმრთელობის უფლებას და სამედიცინო დახმარების მიღების უფლებას (მუხლები 11 და 13), რომლებიც ვრცელდება მათ შორის უკანონო მდგომარეობაში მყოფ მიგრანტებზე.¹⁹ სახელმწიფოები ვალდებული არიან, თავიდან აიცილონ ეპიდემია და გამოყონ საშუალებები ეპიდემიურ დაავადებებთან საბმოლველად.

პანდემიის შემთხვევაში ისეთი ალტერნატიული ზომები, როგორცაა ანალიზების აღება, იზოლაცია და კარანტინი, საშუალებას აძლევს ხელისუფლების ორგანოებს, უსაფრთხოდ და მოწესრიგებულად მართონ თავშესაფრის მაძიებლების ჩამოსვლა, მაგრამ ამასთანავე მათ პატივი უნდა სცენ თავშესაფრის უფლებას და გაძევებისგან (*refoulement*) დაცულობის უფლებას და მიაწოდონ აუცილებელი ჯანდაცვის მომსახურება მათ, ვისაც ეს სჭირდება.

დაბრუნება განმცხადებლისთვის უსაფრთხო ქვეყანაში

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) თანახმად, წევრმა სახელმწიფოებმა არ უნდა დააყენონ ადამიანი სიკვდილით დასჯის, წამების ან არაკუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის, დევნის ან სხვა ფუნდამენტური უფლებების სერიოზული დარღვევის რეალური საფრთხის წინაშე.

ეს წესი მოქმედებს მაშინაც, როდესაც თავშესაფრის მაძიებელს აბრუნებენ ტრანზიტულ ქვეყანაში, რომელიც მართალია ითვლება ე.წ. „უსაფრთხო მესამე ქვეყნად“, მაგრამ არ სთავაზობს საკმარის გარანტიებს გაძევებისგან (*refoulement*) დასაცავად.

გამძევებელ სახელმწიფოს უფლება არ აქვს, უბრალოდ ივარაუდოს, რომ მიმღები მესამე ქვეყანა პირს მოექცევა ECHR-ის სტანდარტების შესაბამისად. ხელისუფლების ორგანოებმა უნდა განახორციელონ სიღრმისეული და იმ დროისთვის უახლესი შეფასება, თუ რამდენად რეალურად ხელმისაწვდომია და მუშაობს თავშესაფრის სისტემა და საპროცესო გარანტიები მიმღებ მესამე ქვეყანაში.²⁰

როგორც საერთაშორისო, ისე ევროკავშირის სამართლის მიხედვით, სახელმწიფოს შეუძლია არ მიანიჭოს თავშესაფარი პირს, რომელმაც უკვე მოიპოვა უსაფრთხოება მესამე ქვეყანაში. შესაბამისი მოთხოვნები და საპროცესო გარანტიები მოცემულია თავშესაფრის პროცედურების დირექტივის (2013/32/EU) 36-39-ე მუხლებში. თუმცა, დირექტივის 36-ე მუხლის თანახმად, უარი იმის გამო, რომ განმცხადებელმა უკვე მოიპოვა უსაფრთხოება მესამე ქვეყანაში, შეიძლება ეთქვას მისი საქმის ინდივიდუალური შესწავლის შედეგად.

¹⁸ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი (CPT), *პრინციპების ჩამონათვალი იმ პირთა მოპყრობასთან დაკავშირებით, რომლებსაც თავისუფლება აღკვეთილი აქვთ კორონავირუსის დაავადების (COVID-19) პანდემიის გამო*, CPT/Inf(2020)13, 20 მარტი 2020წ.

¹⁹ სოციალურ უფლებათა ევროპული კომიტეტი, *ადამიანის უფლებათა ლიგების საერთაშორისო ფედერაცია (FIDH) საფრანგეთის წინააღმდეგ*, საჩივარი 14/2003, 3 ნოემბერი 2004წ., პარაგრაფი 30

²⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ილიასი და აჰმედი უნგრეთის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], განაცხადი 47287/15, 21 ნოემბერი 2019წ., პარაგრაფები 124-141

სასჯელი საზღვრის უკანონო კვეთისთვის

1951 წლის ლტოლვილთა კონვენციის 31-ე მუხლის თანახმად, სახელმწიფოებმა სამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ უნდა დააკისრონ ლტოლვილს, რომელიც უნებართვოდ შედის ქვეყნის ტერიტორიაზე, თუ ის

- მოდის პირდაპირ იმ ტერიტორიიდან, სადაც მის სიცოცხლეს ან თავისუფლებას საფრთხე ემუქრებოდა;
- დაყოვნების გარეშე გამოცხადდება ხელისუფლების ორგანოების წინაშე.
- მიგრანტების საზღვარზე უკანონოდ გადაყვანის შესახებ გაეროს 2000 წლის ოქმის მე-5 მუხლის თანახმად, მიგრანტების მიმართ არ უნდა განხორციელდეს სისხლისსამართლებრივი დევნა, თუ ისინი არიან საზღვარზე უკანონოდ გადაყვანის მსხვერპლი.

ევროკავშირის სამართლით, სისხლისსამართლებრივმა პასუხისმგებლობამ აზრი არ უნდა დაუკარგოს დაბრუნების დირექტივას (2008/115/EC).

ევროკავშირის მართლსაჯულების სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, დასაშვებია სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დაკისრება უკანონო მიგრანტებზე, რომლებიც ექვემდებარებიან დაბრუნებას. მაგრამ ეს ვერ შეაფერხებს ან დააყოვნებს მათი ქვეყნიდან გაყვანის პროცედურას. ამიტომ დასაშვებია, ეროვნული კანონმდებლობა ითვალისწინებდეს დაბრუნების პროცედურას დაქვემდებარებული პირების პატიმრობას, ოღონდ მას შემდეგ, რაც ამოიწურება „დაბრუნების დირექტივით“ განსაზღვრული ადმინისტრაციული ღონისძიებები.²¹

თავისუფლების აღკვეთა

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) მე-5 მუხლის (პიროვნების თავისუფლების და უსაფრთხოების უფლება) თანახმად, მიგრანტების და თავშესაფრის მაძიებლების დაკავება უნდა იყოს გათვალისწინებული კანონით, არ უნდა იყოს თვითნებური და უნდა მოხდეს შესაბამისი გარანტიების დაცვით.

კერძოდ, დაკავება:

- უნდა იყოს გათვალისწინებული ეროვნული კანონმდებლობით;
- უნდა მოხდეს კეთილსინდისიერად;
- მჭიდრო კავშირში უნდა იყოს დასახულ ლეგიტიმურ მიზანთან.

დაკავების პირობები უნდა იყოს სათანადო და დაკავების ხანგრძლივობა არ უნდა იყოს იმაზე მეტი, ვიდრე ეს გონივრულად არის საჭირო.

სამართალწარმოება უნდა გახორციელდეს ჯეროვანი გულმოდგინებით და ქვეყნიდან გაყვანის პერსპექტივა უნდა იყოს რეალისტური.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებების თანახმად,

²¹ ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-61/11, *ელ დრიდი მეტსახელად სუფი კარიმი*, 28 აპრილი 2011წ; ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-329/11, *აჟულაბიანი ვალ-დე-მარნის პრეფექტის წინააღმდეგ*, 6 დეკემბერი; ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-430/11, *სისხლის სამართლის წარმოება მდ საგორის წინააღმდეგ*, 6 დეკემბერი 2012წ.

დაკავება შეიძლება უკანონოდ ჩაითვალოს მისი კონკრეტული პირობებიდან და დაკავებულის მოწყვლადი გარემოებებიდან გამომდინარე (მაგალითად, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ასაკი, განსაკუთრებული საჭიროებები და ა.შ.). თუ დაკავების მიზნის მიღწევა შეიძლება სხვა, უფრო ნაკლებ შემზღუდავი ღონისძიებით, დაკავება ჩაითვლება უკანონოდ.²²

თუ საქმე ბავშვებს ეხება, ხელისუფლების ორგანოებმა უნდა დაასაბუთონ, რომ მათი თავისუფლების შეზღუდვა არის აუცილებელი და სხვა, ნაკლებ შემზღუდავი ღონისძიებები ვერ იქნება გამოყენებული. ოჯახის ერთიანობის პრინციპით დაკავების გამართლება არ არის მართებული: ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპის თანახმად, ოჯახის თითოეულ წევრთან მიმართებით განხილული უნდა იქნას სხვადასხვა ალტერნატიული ვარიანტი.²³

ბავშვების განსაკუთრებული მდგომარეობა იწვევს შედეგებს არამარტო ECHR-ის 5(1)(f) მუხლით გათვალისწინებული თვითნებობისგან დაცვის შესაძლო დარღვევის თვალსაზრისით, არამედ შეიძლება გამოიწვიოს ECHR-ის მე-3 მუხლის (წამების, არაკუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აკრძალვა) დარღვევაც.²⁴

ევროკავშირიში მოქმედი თავშესაფრის და უკან დაბრუნების სამართლის მიხედვით, აკრძალულია დაკავება მხოლოდ თავშესაფრის მოთხოვნის საფუძველით ან მხოლოდ იმის გამო, რომ პირი უკანონოდ შევიდა ან იმყოფებოდა ქვეყნის ტერიტორიაზე.

საერთაშორისო დაცვის მაძიებლების და დაბრუნების პროცედურებში მყოფი პირების დაკავება:

- უნდა იყოს აუცილებელი და პროპორციული;
- ეფუძნებოდეს ყოველი კონკრეტული საქმის გარემოებების ინდივიდუალურ შეფასებას;
- გამოყენებული იქნას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დადგინდება, რომ მის ნაცვლად ვერ იქნება გამოყენებული სხვა, უფრო ნაკლებად შემზღუდავი ღონისძიებები.

იმისათვის, რომ არ მოხდეს თვითნებური დაკავება, ხელისუფლების ორგანოებმა უნდა დააკმაყოფილონ დამატებითი მოთხოვნები, კერძოდ, დაასაბუთონ დაკავების ყოველი კონკრეტული შემთხვევა და მისცენ დაკავებულს შესაძლებლობა, რომ მისი დაკავების საკითხი სწრაფად განიხილოს სასამართლომ ([მიღების პირობების დირექტივის 2013/33/EU მუხლები 8-11](#) და [დაბრუნების დირექტივის 2008/115/EC მუხლები 15-17](#)).

გარდა ამისა, დაკავება, რომელიც უკავშირდება თავშესაფრის პროცედურას ან ქვეყნიდან გაყვანას, უნდა იყოს რაც შეიძლება ხანმოკლე. თავისუფლების აღკვეთის პერიოდში ადამიანებს უნდა მოეპყრონ ჰუმანურად და ღირსების შეუღალავად.

ბავშვების მიმართ საიმიგრაციო დაკავების გამოყენება უნდა მოხდეს მხოლოდ

²² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ს. დ. საბერძნეთის წინააღმდეგ*, განაცხადი 53541/07, 11 ივნისი 2009წ., პარაგრაფები 57-67; *რაჰიმი საბერძნეთის წინააღმდეგ*, განაცხადი 8687/08, 5 აპრილი 2011წ., პარაგრაფები 102-110; *იოჰ-კალ მვანიე ბელგიის წინააღმდეგ*, განაცხადი 10486/10, 20 დეკემბერი 2011წ.

²³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *პოპოვი საფრანგეთის წინააღმდეგ*; *ა. ბ. და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ*; *რ. კ. და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ*; *ბისტეივა და სხვები პოლონეთის წინააღმდეგ*

²⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *რ. მ. და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ*, განაცხადი 33201/11, 12 ივლისი 2016წ.

უკიდურეს შემთხვევაში, რაც შეიძლება ხანმოკლე ვადით და მხოლოდ მაშინ, თუ დადგინდება, რომ სხვა ალტერნატიული ღონისძიებები ეფექტური არ იქნება.

თანმხლები პირების გარეშე მყოფი ბავშვების დაკავება შეიძლება მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში.

დაუცველ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანები

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) მე-3 მუხლის თანახმად, სახელმწიფოებმა უნდა მიიღონ ადეკვატური ზომები იმისათვის, რომ ყველაზე დაუცველ მდგომარეობაში მყოფი პირები უზრუნველყონ ზრუნვითა და დაცვით. ასეთი პირებია ბავშვები, წამების, ძალადობის ან ადამიანით ვაჭრობის მსხვერპლნი, ჯანმრთელობის პრობლემების მქონე ადამიანები და მოწყვლად მდგომარეობაში მყოფი სხვა პირები.

აქ იგულისხმება, მათ შორის, ვალდებულება, რომ სახელმწიფომ რაც შეიძლება ადრეულ ეტაპზე გადადგას აქტიური ნაბიჯები მოწყვლადი მდგომარეობის გამოსავლენად, რისთვისაც მას უნდა ჰქონდეს მოწყვლადობის შეფასების პროცედურები. გარდა ამისა, სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს პირთა ინფორმირება თვით ასეთი პროცედურების შესახებ.²⁵

ევროკავშირის სამართლის მიხედვით, წევრმა სახელმწიფოებმა მხედველობაში უნდა მიიღონ განსაკუთრებული საჭიროებები მოწყვლად მდგომარეობაში მყოფი იმ ადამიანების, რომლებიც ითხოვენ საერთაშორისო დაცვას (მიღების პირობების დირექტივა 2013/33/EU, მუხლი 21) ან რომლებიც ექვემდებარებიან დაბრუნების პროცედურას (დაბრუნების დირექტივა, 2008/115/EC, მუხლი 3(9)). „მიღების პირობების დირექტივის“ თანახმად, წევრი სახელმწიფოები ვალდებული არიან, გონივრულ ვადაში შეაფასონ, აქვს თუ არა საერთაშორისო დაცვის მთხოვნელ პირებს მიღებასთან დაკავშირებული განსაკუთრებული საჭიროებები.

გარდა ამისა, წევრ სახელმწიფოებს მოეთხოვებათ, დააფიქსირონ ასეთი საჭიროებების შინაარსი და უზრუნველყონ მათი გათვალისწინება თავშესაფრის მთელი პროცედურის მიმდინარეობისას, ასევე საერთაშორისო დაცვის მამიებლებს გაუწიონ მათი მდგომარეობის ადეკვატური მხარდაჭერა და მონიტორინგი.

„დაბრუნების დირექტივაც“ მოითხოვს, რომ ჯეროვანი ყურადღება დაეთმოს ამ ადამიანების ინდივიდუალურ მდგომარეობას დაბრუნების გადაწყვეტილების აღსრულებისას და მათი ქვეყნიდან გაყვანამდე პატიმრობის პერიოდში.

ბავშვები

რადგან ბავშვები განსაკუთრებით დაუცველი არიან, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) მე-3 მუხლი სახელმწიფოებს მათ დაცვას ავალდებულებს. ეს ვალდებულება უპირატესია ნებისმიერ სხვა წესზე, რომელიც დაკავშირებულია ბავშვის, როგორ უკანონო მიგრანტის სამართლებრივ მდგომარეობასთან.²⁶

²⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *რაჰიმი საბერძნეთის წინააღმდეგ*, განაცხადი 8687/08, 5 აპრილი 2011წ; *ტიმოთიესის ბელგიის წინააღმდეგ*, განაცხადი 39061/11, 4 აპრილი 2017წ; *აბდი მაჰამუდი მალტის წინააღმდეგ*, განაცხადი 56796/13, 3 მაისი 2016წ.

²⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *მუბილანზილა მაიკა და კანიკი მიტუნგა ბელგიის*

უპირატესობა ყოველთვის უნდა მიენიჭოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს.²⁷ სახელმწიფოებმა სპეციალური დაცვა და ყურადღება უნდა უზრუნველყონ ბავშვებისთვის, მათ შორის დანერგონ ისეთი ღონისძიებები, რომლებიც მიმართულია არასათანადო მოპყრობის თავიდან აცილებისკენ.²⁸ ეს ნიშნავს იმას, რომ მიღების პირობები უნდა იყოს შესაფერისი და მორგებული ბავშვის ასაკზე. ბავშვები არ უნდა მოათავსონ ისეთ ადგილას, რომელიც „არ არის შესაფერისი ბავშვის ყოფნისთვის“²⁹ და იქ არსებული პირობები „არ უნდა უქმნიდეს ბავშვს სტრესის და შფოთვის მდგომარეობას, რომელმაც შეიძლება ტრავმული შედეგები გამოიწვიოს“.³⁰

ევროკავშირის ქარტიის მიხედვით, ბავშვის საუკეთესო ინტერესები უნდა იყოს მთავარი სახელმძღვანელო წესი ბავშვთან დაკავშირებული ნებისმიერი ქმედების დროს.

ამ ვალდებულებას იმეორებს ევროკავშირის თავშესაფრის სამართალი და **დაბრუნების დირექტივა** (2008/115/EC). ზოგადი პრინციპის თანახმად, წევრმა სახელმწიფოებმა უნდა გაითვალისწინონ ბავშვების სპეციფიური მდგომარეობა და უზრუნველყონ ცხოვრების ისეთი სტანდარტი, რომელიც შეეფერება ბავშვის ფიზიკურ, გონებრივ, სულიერ, ზნეობრივ და სოციალურ განვითარებას.

ბავშვები თანმხლები პირების გარეშე და მშობლებისგან განცალკევებით მყოფი ბავშვები

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) თანახმად, სახელმწიფოებს შემოღებული უნდა ჰქონდეთ სპეციალური გარანტიები იმ ბავშვებისთვის, რომლებიც არიან თანმხლების გარეშე ან მშობლებისგან განცალკევებით.³¹

ხელისუფლების ორგანოებმა რაც შეიძლება ადრე უნდა გამოავლინონ ასეთი ბავშვები და მიიღონ ზომები მათი ადეკვატური განთავსებისთვის. ეს წესი მოქმედებს მაშინაც, როდესაც ეს ბავშვები არ ითხოვენ თავშესაფარს ამ ქვეყანაში, არამედ აპირებენ თავშესაფრის სხვაგან მოთხოვნას ან თავიანთ ოჯახის წევრებთან გაერთიანებას სხვა ადგილას.³²

მათ უნდა დაენიშნოთ მეურვე და/ან კანონიერი წარმომადგენელი. თუ სახელმწიფო არ მიიღებს ზომებს შესაბამისი დახმარების გაწევის ან განთავსების თვალსაზრისით ან იქნება უმოქმედოდ, ეს შეიძლება ჩაითვალოს ECHR-ის მე-3 მუხლით გათვალისწინებულ დამამცირებელ მოპყრობად.³³

წინააღმდეგ, განაცხადი 13178/03, 12 ოქტომბერი 2006წ, პარაგრაფი 55; *მუსხაჯიევა და სხვები ბელგიის წინააღმდეგ*, განაცხადი 41442/07, 19 იანვარი 2010წ, პარაგრაფები 56-58; *პოპოვი საფრანგეთის წინააღმდეგ*, განაცხადები 39472/07 და 39474/07, 19 იანვარი 2012წ, პარაგრაფი 91

²⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *რაჰიმი საბერძნეთის წინააღმდეგ*, პარაგრაფი 108; *პოპოვი საფრანგეთის წინააღმდეგ*, პარაგრაფი 140

²⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *რაჰიმი საბერძნეთის წინააღმდეგ*, პარაგრაფები 60 და 62; *ხანი საფრანგეთის წინააღმდეგ*, განაცხადი 12267/16, 28 თებერვალი 2019წ, პარაგრაფი 73

²⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *პოპოვი საფრანგეთის წინააღმდეგ*

³⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ტარახელი შვეიცარიის წინააღმდეგ* [დიდი პალატა], პარაგრაფი 119; *მუბილანზილა მაიკა და კანიკი მიტუნგა ბელგიის წინააღმდეგ*, განაცხადი 13178/03, 12 ოქტომბერი 2006წ, პარაგრაფი 50

³¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *რაჰიმი საბერძნეთის წინააღმდეგ*

³² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *ხანი საფრანგეთის წინააღმდეგ*; *შ.დ. და სხვები საბერძნეთის, ავსტრიის, ხორვატიის, უნგრეთის, ჩრდილოეთ მაკედონიის, სერბეთის და სლოვენის წინააღმდეგ*, განაცხადი 14165/16, 13 ივნისი 2019წ

³³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *რაჰიმი საბერძნეთის წინააღმდეგ*, პარაგრაფები 90-95;

ევროკავშირის სამართლის მიხედვით, თანმხლები პირების გარეშე მყოფი ბავშვები (აქ იგულისხმება მათ შორის განცალკევებით მყოფი ბავშვები ანუ ის ბავშვები, რომლებიც განცალკევებით არიან თავიანთი მშობლებისგან/მეურვეებისგან და არა სხვა ნათესავებისგან), რომლებიც ითხოვენ თავშესაფარს, უნდა განთავსდნენ არასაპატიმრო გარემოში, ზრდასრულ ნათესავებთან ერთად ან მშვილელის ოჯახთან ერთად ან სპეციალურად ბავშვებისთვის აღჭურვილ მოთავსების ცენტრებში (მიღების პირობების დირექტივა 2013/33/EU, მუხლები 19(2) და 24(2)).

ევროკავშირის თავშესაფრის სამართლის თანახმად, ასეთ ბავშვებს წარმომადგენელი/მეურვე უნდა დაენიშნოთ მათ მიერ თავშესაფრის მოთხოვნის გარეშე.

დაბრუნების დირექტივის (2008/115/EC) მე-10 მუხლის თანახმად, როდესაც წევრ სახელმწიფოს გაჰყავს თანმხლები პირების გარეშე მყოფი ბავშვი საკუთარი ტერიტორიიდან, მისმა ორგანოებმა უნდა მიიღონ ზომების იმისათვის, რომ ბავშვი დაბრუნდეს საკუთარ ოჯახში, დანიშნულ მეურვესთან ან ადეკვატურ მიმღებ დაწესებულებაში იმ სახელმწიფოში, სადაც ხდება მისი დაბრუნება.

თანმხლები პირების გარეშე მყოფი ბავშვის უკან დაბრუნება აკრძალული არ არის, მაგრამ მისი უკან გაბრუნების გადაწყვეტილება უნდა ითვალისწინებდეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს და მის მიღებაში ჩართული უნდა იყოს შესაბამისი ორგანოები, რომლებიც არ არის დაბრუნების გადაწყვეტილების აღმსრულებელი ორგანოები.

დამატებითი ინფორმაცია:

ევროკავშირის ფუნდამენტური უფლებების სააგენტო და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო (2014წ), *ევროპული სამართლის სახელმძღვანელო თავშესაფრის, საზღვრების და იმიგრაციის სფეროში*, ლუქსემბურგი, ევროკავშირის გამომცემლობა

© ევროკავშირის ფუნდამენტური უფლებების სააგენტო და ევროპის საბჭო, 2020წ.

© გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატი, ქართული თარგმანი, 2020წ.

ტექსტი ითარგმნა ევროსაბჭოსა და ევროკავშირის ფუნდამენტურ უფლებათა სააგენტოს თანხმობით. აღნიშნული თარგმანი შედგენილია საავტორო უფლებების სრული დაცვით. თარგმანის სიზუსტეზე პასუხისმეგებელია გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატი.

FRA – ევროკავშირის ფუნდამენტური უფლებების სააგენტო

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vienna – Austria
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

ევროპის საბჭო

67075 Strasbourg Cedex - France
Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 - Fax +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int
publishing@echr.coe.int
@ECHRPublication